

۱۶۳
لِقَضَائِهِ

دفتر اول و سوم

داخل نصاب امتحان منشی فاضل پنجاب یونیورسٹی
بہ تصحیح

جناب حافظ محمد شریف صاحب مولوی فاضل منشی فاضل
جے

نخ جان محمد المہر بخش تاجران کتب علوم
کشمیری بازار لاہور

نے فروری ۱۹۲۵ء میں

حمایت اسلام پولیس لاہور میں باہر ہتھیام ایم غلام حسین پٹنہ پورہ کشمیری بازار لاہور میں لکھا گیا
۱۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

انشائے ابوالفضل دقراول

گو ناگوں نیایش بھر داور سے را کہ وجود بشر را از کارخانه عنایت خود کسوت حیات پوشانید
و تیرہ درونان کوئے منالیت را چراغ ہدایت بر آفرخت کہ رباعی

ناش بزباں گفتیم از بے فردیت
و عشق بدہاں گفتیم از بے فردیت
فی الجملہ چنانست کہ دائم گفتن
انصاف چنان گفتیم از بے فردیت

و جہان جہاں ستائش مریح سفارت را کہ سر فرازان انجمن خرد و یقین را از روح ایمان و نور دین بخشید
بانبازان بساط معرفت و کمال را پرودانہ جمال جہاں آرائی خود گردانید۔ رباعی

آں سرور کائنات و آں فخر بشر
جبریل ایس ز قرب آو دست بسر
خاک کف پاش سرمہ دیدہ جم
خاشاک سر اش افسر اسکندر

روانشوران و شوارپند و ژرف نگہبان پایہ بلند پوشیدہ نماد کہ چوں از بوقلمونی روزگار و نیرنگی زمانہ تا سنج
باقہ شہادت اورنگ نشین بارگاہ شکوہ و تمکین ورہ نور و شاہراہ علم و یقین کہ قطعہ

عالم و عامل و علامہ عصر
عارف کامل و فیاض زمان

ہم صدف ہمد و فلاطون زمن
شیخ ابوالفضل وزیر خاقان

ہو شربائے زمان و زمانیاں شد و تیغ قضا ز ندگانی گہار آن برگزیدہ نفس و آفاق گشت عالم در چشم جہانیاں

تیرہ نمود و تجائے حیات در برابر منی تنگ آمد۔ بیت

شہنشاہ جہاں را در وفاتش دیدہ پر خم شد
سکندر اشک حسرت ریخت کا فلاطون عالمش

معاوضات آں مہد نشین جا رہا باش فعل و کمال کہ کارنامہ قضا و قدر و ستودہ عمل دارن کما است پر آنگندہ

افتاده بود منگه عبدالصمد افضل مخدوم و در والادید آن از سطوحی اسکندر نش و راستی رابطه همیشه زادگی
 نسبت فرزند می داشتیم و منظور نظر تربیت او بودم این گلدسته فرنگ را دست آویزی شکر ف بجهت
 ادراک سعادت خود دانسته در فرام آوردن آن کمر می بستم و در انتظام آن نظر می نمودم بر گماشتیم
 اگر چه من دریغ نداشتیم را چه یار که جرم قمر را پیر این از کتان دوزم و بهشت را بگل خرز زهره آرایش
 دهم و خورشید را به مشعل افروزم و نمائش ماه به سجده کنم لیکن این پروگیاں خیالی و ابکار انکار را از
 کمال صیانت و ملاحظت پیش ازین طاقت مستوری ندیدیم خواستیم که جمال جهاں آرای آنهار را بر
 صاحبان سخن و طالبان این فن جمعه گرام و این عروس زیبا و فریده رعنا را مشاطگی نموده
 بگردان معنی و انما نیم لاجرم هزار تنگا پوسی و سچو شے فقره فقره از هر جا بهم رسانیدیم و بنوشتن آن
 دست را نگار بستیم و دیده نکته بین را که شوکرده تماشا شے عرائس معنویت جلالتی و انفر بخشیدم و عنوان
 هر یک را بقدر دریافت خود نگاشته سه قسم ساختم - نخستین - مکاتبات و ذرائع که از زبان حضرت
 شاهنشاهی بملوک ایران و توران و امرای عالی شان رقمه کلک معانی سخاگر و انیده اند - و دوم
 عرائض و خطوط که خود بحضرت خاقان زمان و خوانین بلند مکان نگارش فرمودند - سوم خطب و اختتام
 و انتخاب کتب و بیاض ها و نشرها و دیگر بعضی مطالب و مقاصد که در میر عبارت در آورده اند همگی
 را در دست اندک انتظام دادیم و فرزندان بهره فراند و ختم و تاریخ انماش بدینگونه از کشور
 عدم بشهرستان وجود جمعه گرام ختم و از نهانخا و ضمیر بر فراز پیدانی آوردیم - رباعی
 این نسخه کز و علم و ادب نامی شد یک موج ز بحر طبع فہامی شد
 در سعادت نیک چو نیر سراج گشت تاریخ مکاتبات علامی شد
 سبحان اللہ این چه ناز نیتان هوش افزا اند که بر منصف شہود جلوه گری را مستعد اند و در نفریبی را چالاک
 اما بلند شرف را با یاد که از نظاره اینها دل را که قنوت کده پروگیاں قدس است پیرایه نورانی
 پوشانده چشم را که تا بدان کارخ دماغ است از آفتاب جمال شان پر نور نگین رساند امید که همواره این
 نوازه هائے گلشن و دانش و لونهالین پس بنفش در همیشه بهار انصاف پرورش یافته بسربسری و شادابی
 فائز گردند -

خطاب گہبانِ یوحنا پر وہ عدالت گراں گزشتہ شکوہ پیر سپریم ظل الہی گوہر معدن شاہنشاہی جلال الدین محمد کبریا و شاہ زین العابدین عبداللہ صاحب زبک سید اسرار

سپاسِ قدسی اساسِ مبدعی را سزگ کہ عالم گوناگون را با پذیرا شیون و فنون کہ عبادت از صورت علیہ دست
بیروستے قدرتِ ابدعی از ہنما نختہ بطون ببارگاہ ظہور آوردہ طوائفِ انام را گاہ در قہرمان
فرمانروایان معنی کہ نفوسِ قدسیہ انبیاء و رسول علی نبینا و علیہم الصلوٰۃ والسلام اند کہ در
وحدتِ ارادگی منخرط ساختہ نظام و التیام بخشید و گاہ در سطوتِ جلال مستدار اربابِ صورت
کہ اساطین بارگاہِ جبروت اند۔ اسلاک دادہ بوعدتِ تہری نظام کارگاہ ظاہری را آرائش
داد پس جہانِ جہان نیایش بر روانِ قافلہ سالاران شاہراہ مقصود کہ سالکان مراحل معانی و ناسگان
مشاورت را از ہامونِ ضلالت و بیابانِ اختلاف بدار الملک اہتدار ایتلاف آوردہ محمود العافیہ و
سعود العاقبہ بہ خلوتِ خانہ بقاشانہ اند۔ باد و نالم عالم تائیداتِ علوی و توفیقاتِ سماوی
قرین روزگار بزرگان والا نژاد کہ زمانِ حال را از شورشِ فتن و آشوبِ حوادثِ زمین نگاہ داشتہ
ہمگی تمت علیہ مصرفِ آں دارند کہ جمہور انام را از متفق و مختلف در بساطِ امن و بسطِ عافیت داشتہ
در معمورٹی فرا بآباد عالم صورت سے کوشند کہ داد و در ہنگام و فور نشاط و شمول انبساط کہ زمانہ را
سعادت بود و خاطر را بہجت و کتر بہت آباد کابل بشاہدہ و مطالعہ لوطہ صفت و صفاد و دیبا بہ تقریب
واصفیہ کہ کارنامہ نگارستان یکتا دلی بود سرور منشرح شد ویشما تم نورائے خلعت و ولاد در داغ روحانی
بسطت و ضیاء از شقائقِ عدائقِ مبانی و ریاضین مضامین و معانی آں۔ تا ہم فیض انقسام روح طراوت
تازہ گرفت و دماغ فردوس انقسام ضمیر لغتاریت بے اندازہ پذیرفتہ و ریاض محبت و قربت
قدیمی سرسبز گشت و اساس خلوص و وفاق صمیمی استحکام یافت الحق این سجیہ رضیہ کہ در
حقیقت ملاقاتِ روحانی و مکالمہ زبانے ست مسرت افزا شے دل مشاق و طرب پر شے
ضمیر صافی ہمان تواند بود و مجاہستِ صوری و مصاحبستِ ظاہری را بدل عدیم البیدان
توان شمر د و آنکہ رقم پذیر جامہ موافقات شامہ گردیدہ بود کہ تو کبید مبانی صحیح و تصفیہ مناہل
وفاق از جانبین اہتمام رود و ہندو کوہ فیما بین باشد سے بر منظر استحکام جلوہ و دپیاست
کہ امری شریف تر در عالم کون و فساد و نشاء تعلق غیر از تو د و توافق نشان دادہ اند کہ انظام سلسلہ

کائنات بپای منوط و مربوط است و هرگاه این منق در طبقه سلاطین یا رگه جبروت اندر ظهور آید
بر آئینه شمر برکات و منج حیات حال و مال خواهد بود و الوف نفوس و مصروف ذی حیات در
بها و عاقبت آرام خواهند یافت در آنها مراسم مصالحت و ابراز لوازم مصداقت بار بانی
باوسته شد که همگی بهت حق طوبیت ما از مبادی انکشاف صبح سعادت بر فلاف اکثری روز
فرمانروایان گذشته باصناف بنی نوع همواره به منج ایتلاف و ارتباط بوده و هرگاه که باقی
این دادی آل و الا قد شده باشند درین مرتبه چند از چند بر ذمت بهت ما مراقبت این
نسبت و مراعات این رابطه لازم است که بعد از این پیام که حاکم ایران نظر بر سوابق معرفت و
سوالف حقوق آشنائی داشته یادگار سلطان شاپور فرستاده استعاضت نموده بود بموقف قبول
نرسید و نیز شاه سرخ مرزا آرزوستی آن داشت که در کابل یا در کشمیر یا در سواد بچوبه تیره که از
ولایت سر و میر است جاگیرد داشته باشد ملاحظه مقرب جوار فرموده بتمس او با جابت مقرون نشد
در صوبه مالوه جاگیرد ادیم و نیز مرزایان تندهار را بدرگاه و الا طلب داشته حراست آن دیار
که از قدیم داخل ممالک محروسه است بملا زمان با برسی تفویض یافت که مبادا جنود توران
آن حدود را از منسوبات ایران اندیشید و قصد نمایند و نیز غلط عظیم در میان ولایت آن و الا
شکوه و مالک محروسه واقع شود و نیز یکی از ادب باش بدینست در کوهستان بدخشان سرشورش برداشته
مدعی آن باشد که فرزند شاه سرخ مرزا ام کوز مینداریان آن ناحیه باو پیوستند هر چند مراخص
فرستاده استند او نمود توجه نفرمودیم تا آنکه اداره دشت ادبار شد از آنجا که پاس سخن ناگزیر
بهت و الاست چون نخسین حرف صلح در میان آمده دل چنان بمعنی گراید که شایان بزرگ
کرده هاست ایزدی باشد فی الواقع اگر تحقیق آن سخنان دلاویز که قاصد و نامه گذارش نماید
صورت بندد انیس چه بهتر و الا جانی مقرر باید ساخت تا در آن قرار نگاه بزم یک جتی
آراسته شود بے میانی و غیر بی مقاصد دینی و دنیوی مطالب صوری و منوی ب بیان تنقید و
طراز تحقیق روشن گردد و چنان سبح همایون رسید که جمعی از نگس طینتای بودن مارا در حدود
پنجاب دست آویز سخن ساخته آئینی که مخالف میانی دوستی باشد مذکور س کرده آنگه شایان
امر س که در خلوت سرائی دل نباشد به پیش گاه زبان ظهور باید و آنچه بطراز تقریر
و تحریر پیوند و عمل برخلاف آن رود با آنکه آب دها و سیر و شکار این دیار خوش آمده بود
چنان بجا طریقه رسد که بصوب دارا خلفه اگر نهضت فرمایم تا دیان ژاژ فایان

بسته آید و آنکه تحریری رفته بود که به نسبت شاہرخ مرزا ہماں خبار در خاطر است موجب
تامل شد کہ ہر گاہ در بواطن قدسیہ فرما شود ایان والا شکوہ کہ مطاریع انوار اہلی و مظاہر اطوار
مسنویت مصفا اند خبار کفاد ہمسران انطباع و استقرار کے پذیرد از سائر طبقات چگونہ قرار
گیرد علی الخصوص کہ نشاء آل خرد سالی و نادانی باشد چہ از لال مفعول صغیح ہو نگردد و از خود کجائی کہ
مورد تفسیرات نسبت بایں دو دمان والا شدہ بمکافات آن سرگشتہ بادیتہ عزبت شد چوں پناہ
ایں جانب آورد نقوش ندامت از ناصیہ علی او ظہور داشت در گزرا تیدہ شد و آنکہ ایمانی رفته
بود کہ التی نمودن شاہرخ مرزا و فرزند ان محمد حکیم مرزا بایں آستان دولت از آثار محبت
آں نقادہ دو دمان مجدد التلاست چگونہ در و این منتیان خاص بایں جانب آسپخان تصور
نمودہ آید و آنکہ بمقتضای محبت و یگانگی تفصیلی نواعات رقم پذیر فامہ اتحاد شدہ بعد از از نتایج
حسن نیت آل والا نژاد شمرده خوش وقت شدیم و آنکہ معسوب مولانا حسینی نگاشتہ کلمک محبت بود
کہ فرزند عزیز بموجب خرد سالی خواہشی چند کہ نہ در خرو او باشد نمودہ است دل نگرانی دارہ کہ مبادا
خبار سی درد امن محبت نشستہ باشد و در استعدا بہ آل تفصیلی رفته بود کہ تا صد پیشتر از و در و در
اشنائے راہ در آب فرد رفت و مضمون معلوم نشد خاطر حق گزین ما از سنوح ایں واقعہ تا صیف
داشت روابط قرابت قدیم با ضوابط محبت جدیدہ بانگونہ انشطام و التیام نیافتہ است کہ
بالغرض چیزے سے بود خبار طلال برد امن معادقت نشیند۔ فرزند ان را با پدران حقیقی نازگونہ
سے باشد۔ خصوصاً بآں والا دستگاہ اگر با پدران مجازی نیز ایں معنی ظہور آید بہ دور بست
سعادت مند فرزند سے کہ رہنا جوئے پدر و بہمت او بود در نگہبانی ایں سرشتہ نگاہ سے نماید
ہماں جلائل ہو و شرافت موافق کہ بندیدہ ایلیاں کارواں مرۃ بعد آخری قرار یافتہ در خاطر حق
پند مرتسم و منتقش است و در رسم اسلام و آئین کرام از برائے القاسم ارکان دوستے و یک
بچتے عامر حقیقت گزینان فتوت منش را عشر حشر آن دانی دکانی است و آنکہ مرقوم بود کہ بعضی
پورشہا بآمل احمد علی اتالیق موقوف است بوضوح پیوست حقیقت ہر دو گردن او ہماں گزر
آں را بسبع شریف رسیدہ باشد کہ بعد از رخصت ایں امر ناگزیر پیش آمد۔ نیک ذاتی و آگاہ دلی
بود اگر بہ محفل قدسی رسیدی با اسرار معادقت و فواضل موافقت از زبان راست گوئی اعلیٰ معلوم
آں والا گوہر سے شد ہر ارادہ کہ مکنون ضمیر صواب اندیش باشد از مکامن توہ بفعل آید و نہ و
ہرگونہ معاوضتی کہ لازم نشاء دوستی بخاطر حقیقت طراز رسد ابلاغ نماید کہ در ایں مساعی مشکورہ

لوامع ظهور و بیداری - بگذرد الحمد که از عنفوان جلوس بر او ننگ فرمانروائی تا حال که سن عاشره است
 در قرن ثانی و اوائل انکشاف صبح اقبال و مبداء اقسام بهار اجلال است همگی نیت حق اسماعیل
 این نیازمند درگاه الهی آنست که اغراض خود منظور نداشته همواره در القیام و انتظام جهانیان
 کوشد و از میان این کردار سعادت پر تو مملکت وسیع هندوستان که بر چندین فرمانروایان والا
 شکوه اقسام یافته بود در حیطه تصرف و احاطه اقتدار مادر آمد و طبقات انام که در جبال مزلقه
 و قلاع حصینه و محال مشکله تارک استکبار و استیجاب بر زمین اطاعت تیاورده راه مخالفت سے
 سپردند بمقتضای درستی نیت راه اطاعت و ارادت سلوک سے دارند و طوائف اناس را
 با یک دیگر با وجودت باین اوضاع و تحالف اطوار روابط پیوند پیدا کردند چون سخنان
 و لادیر از نتایج درستی نیت و راستی گفتار و حسن اعمال تا باین جا کشید تا گزیر بگذرد برخی از نعم الهی
 نمایش ایزد دوستیش و او را به تقدیم رسانیده بزم یک جہتی را شاہی آمود سے گرداند بر مرآت
 ضمیر که انطباق پذیر اشتراقات عالم قدسی است - نخی و تخبب نما ند که درینوالا که ورود مو کب
 والا بصوب ممالک پنجاب اتفاق افتاد لگا اگر چه نختیں نظر بسیر و شکار این حدود بود اما تسخیر ولایت
 دلکشا کی کشمیر که تا این زمان قدم سلاطین روزگار در اں سر زمین که در استحکام و استحسان سہیم و
 عدیل ندارد و در نزہت و لطافت ضرب المثل نظار گیان و شخوار پسندست زرفتہ بود نیز مرکز باطن
 بود کہ ہوارہ بیداری حکام آل دیار بسماع قدسیہ سے رسیدہ بتامیذات سماوی بہادران ببرد کیش
 غازیان شہامت اندیش در اندک فرصتی آل ملک را در احاطه تصرف در آوردند - اگر چه حکام آنجا
 در جنگ و جدال تقصیر نکردند - اما چون نیت حق اساس نقص خیر بود با حسن و جود مفتوح شد و خود
 ہم در اں سر زمین خجستہ آئین کہ از عطیات مجددہ الهی بود رسیدہ شکر پروردگار بجا آوردیم مویز چون
 سیر و شکار کابل و گلگشت آل عشرت سرائے مانوس طبعی بود تا اقصائے کہستان کشمیر و تبت سیر نموده
 دوزادان نگارستان صنم الهی را بچشم عبرت بین نظارہ کردہ از راه ولایت لگی و دستور کہ از تصادم
 جبال و تراکم گریوہ و مہناک بحدیست کہ افکار آسمان سیر و ادہام بندی پیمای عبور از اں طریق ہائے
 دشوار سے دانند - بریدہ بعرضہ دلنشین کابل رسیدہ شد و نیز از مکنونات خاطر حق پرست آل بود کہ حاکم ٹھٹھ
 را کہ غربی مملکت روز افزوں بر ساحل دریائے شور است و برزیردستان آل مرز بوم راہ مودلت
 سے سپرد نختیں نصائح ہوش افزا فرمودہ بشاہراہ فرمان برداری رہنوں گرداگرد اگر از نامساعدی
 بخت گوش نصیحت نبوش نداشته باشد آل ولایت را کہ ملکتی است وسیع و ولایتیست آبادان

به یکی از دادگروان فرمان پذیر سپرده آید - چون عقل صلاح اندیش و دیده دور بین و گوش شنوا
 داشت که داستان موصلت را آنکه انگاشته از باده خود کامی سر رشته هوشمندی گسخت لشکر
 شائسته بدان ناصحت فرستادیم و تا قریب دو سال بهادران اخلاص مند در هر گونه قطره و تردد اهتمام نموده
 چه در ریاده در صحرا اقسام جنگ و جدل کردند چون همگی نیت حق پذیر بر خا هیت عالمیان بود همه جانفرو
 و فیروز مندی قرین حال فرخنده مالک آل گرده عقیدت منش گشت و زانجا که آئین قدیم است که کار معاند
 نشانسان کوتاه بین تباہ گردد - حاکم آسجار اشکست بر شکست افتاد که چون در نهاد او مایه سعادت بود بنهار
 و سپیان اولیائے دولت و رآمد و تمامی آن مملکت وسیع و قلاع آن دیا و داخل ممالک محروسه شد و با آنکه چنین
 جنگ و جدل کرده بود - و بعد ازاں که بخدمت مشرف شد از ناصیة احوال او نقوش سعادت مندی فرا گرفته باز
 آن ملک را که به جنگ عظیم بدست آمده بود با و مکرمت نمودیم و نیز از مطویات ضمیر صواب اندیش تنبیه و تادیب
 افغانان و فوش سیرت بهائیم سریرت که از مور و بلخ بیش بودند در جبال حصینة سواد بجزود تیراه مسکن
 ساخته همواره متعرض قوافل راه توران می شدند آن نیز بمقتضای عدالت صورت شائسته
 پذیرفت اکثری حلقه اطاعت و انقیاد بگوش بوش کشیدند و گروهی از آن قطاع الطریق که بخار
 شقاوت و انحراف در و ماغ آنها بیچیده بود - پائمال پیلان کوه نیپ شدند و بسیاری
 بجال سلطوت تهر الهی اسیر شده بفر و خت رفتند و نیز از کنونات بطون حقیقت شیون اصلاح
 و اخلاص بلوچان بد نهاد بود که بیوسه در خوف و در بائس انحراف و اطاعت مانده - بر پایه
 پیمایان ایران راه می گرفتند و اینرا تمنای نام نهاده اکثری بند بائس فدا را بے برگ و بے
 مایه می ساختند - آن هم بدستور و لپند نقش بست و هر گونه صورت و لپند که در سبجیل ضمیر نغنی
 بود - خوشتر از آن بر منصفه ظهور جلوه نما شد و از برکات نیک نیتی بانکه رایات اقبال در پنجاب
 بود - سلطان مظفر گورانی که با پهل پزار کس دم نخوت میزد - بسی مجاهدان نصرت مند گرفتار آید
 - جمیع سرکشان و گردن فرزان آن دیا رز نهاده خواسته غاشیة خراج بر دوش کشیدند و از بدائع سواد
 آنکه در هنگام آوردن او بعتب غلظت خود را خود گشت و همانا مساحت چنان بود که خاطر هرگزین بر کشتن
 آدمی دیدم بیان ربانی ملاحظه تمام دارد و غالب آن بود که چون در پیش گاه نظر می آوردند بر سلامت
 می ماند - نیز با تمام مبارزان پیکار طلب سو منات مشهور بچون گدھ و ساش و نایت سورت که جنوب
 روی بر ساحل دریائے عمان است و در تصرف و درآمد و نیز بر بان الملک برادر نظام الملک که منظم
 ولایت دکن داشت و از حوادث روزگار پناه بایں جانب آورده بود مادامیکه خبر عدلت آن

بلا و بمساح حق نبوش سے رسید۔ اور ابوعاطف جلیلہ مستمال فرمودہ تسخیر و کن ناموقوف داشتہ
 بودیم چون خبر طغیان و ستم رسیدگی رعایا رسید امرائے ولایت مالوہ و خاندیس حکیم و الارا کاہر بند
 شدہ برہان الملک را حکومت آل ولایت دادہ معاودت نمودند چون کوتاہ جوصلہ بود تا ببادہ
 مردم آزمائی نیادردہ دم استقلال زدگی ازاں ہاکہ بر مسلک ناسپاسی شش فتن استیصال خویش نمودن
 است۔ در اندک زمانی اثر سے از و از فرزندان او تماند و سران آل دیار یکے از نسو بان
 آل سلسلہ را برداشتہ نخوت آرائے شدند۔ بتائیدات ایزدی عا کر ظفر طراز سپہر گردگی ہمزہ تا صیغہ
 اقبال قرۃ باصرہ دولت و اجلال فرزند سعادت مند سلطان مراد در رخصت فرمودیم کہ بسیار سے آل
 ملک و وسیع را کہ ہندوستان دیگر است در جزوہ تعرف و آوردند و نیز ہندو آرمایان حقیقت مند در اقصائے
 بلاد شرقیہ ولایت وسیع اوڈیسہ کہ متصل ہدیائے شہادت تسخیر نمودند و چندین ہزار سپاہی اماں یافتہ
 در سبک ملازمان عقبہ خلافت درآمدند چون تعداد نماشے ایزدی داستان دراز ست برائے انبساط
 خاطر آن عظمت دستگاہ بہمین قدر بسند نمودہ بر دیباچہ اعلان بیگار رد کہ چون مولانا حسینی بہ ملازمت
 استعار یافتہ در آل نزدیکے بکار پرد ازاں اشغال سلطنت اشارت شد کہ ہندو سی رخصت ارزانی
 واردند پس اثنا چندی از و اثر گوئی بخت در عرصہ دل نشین کشمیر آغاز یافتہ و فساد نمودہ ہا دولت
 خدا و دم مخالفت و منازعت نمودند۔ موکب اقبال با جمعی از مقرران بساط شہرت بر سیم شکار بد آمد
 بر مظاہر قدرت ہندی چشم عبرت بین کشودہ بود کہ آل شورش مسوم شد با وجود طغیان با دو باران بہ طریق
 ایفار متوجہ شدیم۔ بیشتر ازاں کہ غازیان نصرت مند قطع کر یوہ ہا نمودہ باں ملک در آید بعضے از سواد
 اندوزان حقیقت مند کہ بہ حسب ضرورت در آل طوائف لیسے تمیزی افتادہ بودند قابویان تہ سر سر
 گروہ آہا آوردند۔ چون مواکب اجلال نزدیک شدہ بود۔ مجدداً با آن باغستان بجزراں عبور افتادہ
 و براں گل زمین فیض بخش استناد بصوری و معنوی نمودن فرستادن ایلچی و تہنوتیق ماند چون رایات ہمالیوں
 مراجعت نمود در اثناشے راہ خبر واقعہ مولانا حسینی رسید کہ ہا بتلاکے امتداد گذشت موجب مزید تاسف
 گشت بنا براں بعضے سخنان محبت افزا بسلاۃ الاولیاء العظام و خلاصتہ الامم فیاء الکرام خواہ
 اشرف کہ از ندیمان این دودمان والا است گفتہ فرستادہ شد تا ہمہ حقیقت حال را شہود ضمیر
 انور گرداند ہم بین روابط ہود و موافق کہ بوسائل رسل و رسائل تنصیص و ترمیم یافتہ بود
 کہ در ترصد از جلائل مائت محبت و یگانگی آنکہ پیوستہ ہژد ہائے سرت افزا حد یقہ باطن را طرقت
 بخش بعید اللہ خاں اوزبک رقمہ از ویا و اتحاد مرقوم شد۔ رابطہ محبت و صفا

واسطہ بخت و دلا یعنی کلام مصنفات پیام موالمت التیام کہ در مطاوی رقیمہ کریمہ و سخاوسی
 نیمیۃ اینقہ عالی مرتبت و معالی منقبت سلطنت و اہبت پناہ رفعت و شوکت دستگاہ فارس ہنماہ
 شہامت و ایالت مرتقی مدارج نصفیت و عدالت نقادہ دوومان عز و علا عنادہ خاندان مجدد
 اعلا مطرح اشعہ بولاق الہی بجلی انوار شوارق آگاہی مشید ارکان شجاعت و جہت موسس
 نیان بامت و عظمت من نشین محفل عز و اقبال مدد آرائے بارگاہ جہاد و جلال

Checked

198

الفطرۃ بمعالی الہم المخلص ہما من الخوز بجلائل النعم - قطعہ

گوہر اترائے نگین دین عبد اللہ خان

ادہم اور ابد رہے وفا کا ہم نہنگ

اشہب اور اب میدان تہور کار شیر

لازلت ارکان مجتہ مشیۃ بالدوام و دعائم دولۃ مؤسسۃ بحسن الانتظام مندین و مندین بود و
 نسبت فراہت و بخت سابقہ را تا کیدی و نشیدی و قواعد مہدات صمیمی را تمہیدی رفتہ بود بہ ظہور
 پیوست مورث صفائے خاطر و شہر انجلائے باطن و ظاہر شد۔ مہانی یک جہتی و یگانگی استحکام پذیرفت
 و قوائم دوستی و یکدلی انتظام گرفت بر مراتب ضمیر انور و خاطر منیا گستر کہ از اشراقات عالم قدس و
 الہامات معالم انس الطباع سے پذیرد۔ مخفی و بچھب نما نہ کہ از ابتداء سے جلوس برادرنگ جہانبا
 تا حال کہ مہادی قرن ثانی است۔ بہ مساعدت توفیق ازلی و معاونت تائید سماوی و در خاطر حق پرست
 چنان جلوہ نمائش دادہ کہ مقصود از سلطنت و فرماندائی و اہبت و کشور کشائی تقدیم مراسم شہانی و اقدام
 بر یوازم پاسبانی است۔ نہ جمع مال و مثال کردن در حفظ نفسانے و مستلذات جسمانی فرورفتن
 لہذا طریق سلوک و سلوک طریق این نیاز مند در گاہ الہی با دوست و دشمن و خویش و بیگانہ بغیر
 از مدارات و مواسات و معاہضت و محاسبات امری دیگر نبودہ و ہوارہ خاطر و ترضیہ احوال و آسودگی
 اوضاع عموم خلایق و جہود انام مصروف است و عنان توجہ باطن باین مقصد بلند و مطلب اجمند
 معطوف حق جل و علی شاہد است و کفی باللہ تہید کہ تفتح ممالک ہندستان کہ مساحان بر رخ سکون و
 سیاحت کوہ و ہامون سواد اعظم و چہار دانگ عالم تشخیص کردہ اند و از سہ طرف بدریائے محیط اتصال
 دار و بمقتضائے ہوا و ہوس نبودہ است بل پیش نہاد بہت غیر از رعایت مہوفان و حمایت مظلومان
 امر سے دیگر مخطور نگشتہ و ازین است۔ کہ روسی ہمت ہمایوں بہر جا کہ آورد و اہت و اقبال
 بعزم استقبال پیش آمدہ عنان عزیمت مبارک بہر جا کہ معطوف داشت۔ نتیجہ نصرت
 بطریق استیصال اقبال نمود۔ ہر گاہ کہ شہ قویہ و سچیہ مرضیہ ما با سائر عباد اللہ چنین باشد

بلکہ سلطنت کہ از عمدہ تائید یافتگان دربار کبریائے الہی اندر معینان و رابطہ آشنائی جانین و مصلحت
محبت فیما بین متحقق و ممکن است و قرابت قریبہ سابقہ ضمیمہ نسبت لاحقہ شدہ باشد۔ دبر
پوشندگان حق شناس ظاہر است کہ یکے ازین روابط در التیام محبت و ولا کافی است۔
فکیف کہ این ہمہ دوامی جمع شدہ باشد۔ نیز از دوستی و یک جہتی منظور نظر حق بین حقیقت آئین نخواہد
بود و پیدا است کہ میامن و برکات این موافقت و موالات وسیلہ انتظام احوال عالم و عالمیان
و نظام ادنیای جہان و جہانیان خواهد شد۔ ایمانیکہ در وادعی موانع ارسال رسل و رسائل مرقوم
شدہ بود۔ ہر چند در نظر عقل و در بین سخن و راں باب ناکردن ترجیح بر سخن کردن داشت۔ اما
اعراض ازاں وادی و رنگ تطویل کلام در اں مقایم مالمئم پنداشتمہ ہاں قطعہ کہ از اجلہ و

اکابر دین منقول است اکتفا نمود۔ قطعہ

قِيلَ إِنَّ الرَّسُولَ قَدْ كَهَنَّا
مِنْ لِسَانِ الْوَيْسِيِّ فَكَيْفَ آفَا

قِيلَ إِنَّ الْإِلَهَ ذُو وَلَدٍ
مَا نَجَّى اللَّهُ وَالرَّسُولَ مَصًّا

الحمد لله کہ از بدو انکشاف صبح ایجاد و تکوین و ظهور شمعہ نیر سلطنت سعادت قرین ہوا رہ
سطح نظر شیخ توہم ملت و دین مسلک مستقیم حق و یقین بودہ لاجرم بموجب الملک والذین
تو امان ارتقا سے مدارج سلطنت ہمایون و اعتلا سے اعلام دولت روز انور کمال
دینداری نارادیلے قاطع و جہتی ماطع است۔ اللہ تعالیٰ ہنگامان را در مرضیات خویش
را نسخ دم و ثابت قدم دارد و چون جوامع ہم سلاطین عدالت انتما کہ صد نشینان اراک
اعتلا اند آست کہ کافہ خلافت و جہور بر ایا کہ بدائع و دائع حضرت صمدیت اند و رہا و امن و
امان بودہ در لوازم مبادات الہی و مراسم معاش خیرخواہی جہد بلخ نمایند بنا بر آن درین
دلت در تنسیق و انتظام این ممالک وسیع و فرج کہ مقرر چندین سلاطین عالی مقدار و
حکام ذوالاقتدار بود سعی سے نمود و بہ عنایت ایزدی کہ شامل حال این نیا ز مند
در گاہ الہی بودہ از سرانجام ہم ہم این ممالک فراخ کلی دست داد۔ انکہ و محال کہ از
زمان طلوع نیر اسلام الی ہذا لایام حوالہ فیول سلاطین کشور کش و لمعات سید و
خواقین فرمانروا پیرامون آن نگردیدہ بود۔ مسکن و موطن اہل ایمان شد و کنائس و
معابد اہل کفر و فذلان مہ طاعت و مشاعر عبادت ارباب ایقان گردید۔ الحمد لله تقدیر
و تعالیٰ آسپناں کہ دل سے خواست۔ انتظام و التیام یافت و حسب المدف سامان و

سراپجام پذیرفت جمیع سرداران و گردن کشان از جنوری تا منور و غیر ہم حلقہ اطاعت
 بگوش اعتقاد کشیده داخل عساکر نصرت مآثر شدند و طوائف انام را با ہم ارتباط و انضباط
 تمام دست داد و مانیز به مصداق احسن کما احسن اللہ الیک ہمگی توجہ بہ تمہید قواعد رفت
 و تائیس مہانی نصفت و اشاعت انوار عافیت مہذول داشته حدائق امانی و آمال ایشان
 را از رشحات سحاب مکرمت و احسان و قطرات فضل و اتمنان تازہ و سرسبز سے داریم و پیش نهاد
 ہمت خاطر فیاض آن بودہ است کہ چون ازین مہانت فرار کلی دست بدیدہ بقہ عنایت الہی ہدایت ازلی
 کفار فرنگ کہ در جزائر در پاسے شور آمدہ سریشور انگیزی بر آوردہ اند و دست تعدی بر زائران حرمین
 شریفین زاد ہما اللہ شرفاً و راز کردہ و جمع کثیر انبوء گشتہ سنگ راہ زائر و تاجر شدہ اند خود بہ توفیق اینوی
 متوجہ شدہ آل راہ را از خار و خس پاک سازد۔ لیکن چون شنیدہ سے شود کہ بعضے از امرائے عراق
 نسبت بوالی خود در مقام بے اخلاصی شدہ از غرور و تقاضی حسن عقیدت کہ باعث ارتقائے ایشان
 بہ مراتب علیہ بودہ دل نمودہ بعضے بے اندامیہا کردہ اند در خاطر جنی شناس سے گذشت کہ یکے از
 فرزندان کامگار نامدار کہ بارقمہ سعادت از ناصیہ حال ایشان روشن و آثار رشد از زائچہ طالع
 اقبال شان بمرین است۔ ہاں جانب تعیین فرمائیم و تا خاطر از سعادت آنها جمع نشود۔
 بہ امر سے دیگر متوجہ نشویم۔ الحال کہ سلطان روم ہبود و موافق جد و پدر خود را کائن لم یکن انگاشتہ
 نظر بر ضعف صوری والی عراق کردہ بدفحالت افواج فرستادہ اند۔ قطع نظر از آنکہ از شاہراہ سنت و حجت
 انحراف ورزیدہ اند بعض انتساب نبوت بخاندان نبوت خود متوجہ شدہ سعادت فرمائیم۔ سیماک تعارف
 اسلاف منظور باشد۔ علی الخصوص دین وقت کہ مسموع سے شود۔ کہ فرمانروائے ایران علی قلی سلطان محمد
 او علی را با شرف و ہد یا بالتماس کمک و مدد روانہ کردہ است۔ بر ہمت علی نہمت ما واجب و لازم است
 کہ عمان عزیمت بصوب عراق و خراسان منعطف شود۔ بخاطر چنان سے رسد کہ چون رابطہ محبت و نسبت
 با آل قرابت پناہ سلطنت دستگاہ از قدیم الایام ست و تجدید از فرستادن مکتوب محبت اسلوب بہ صوب
 سیادت و نقابت پناہ میر قریش بنو ابط و داد و قواعد اتحاد استحکام گرفتہ است در آن زمان کہ حدود خراسان
 مخیم سراوقات اقبال و مضرب خیام عز و جلال گردد۔ آل سلطنت پناہ نیز از ولایت خود متوجہ شدہ۔
 با آن حدود شریف شریف ارزانی دارند۔ تا آل سرزمین جمع ام بحرین عز و علا و مطلع السعدین محمد
 وہاں گردد و بالمشافہہ بیوساطت قاصد و پیغام اساس محبت و یگانگی مستحکم تر ساختہ۔ بعضے سخنان
 دلائل و اسرار حقیقت آمیز کہ محزون و مکنون خاطر است و شرح فدا شناسی و حق پرستی کہ بقدر استعداد

بناشت فیاض علی الاطلاق دریافته است۔ مذکور مجلس انس سازد۔ و از نفائس خلائق الہی و شریف
واقف آگہی کہ بر خاطر خاطر آن اہست و سنگاہ پر تو انداختہ باشد۔ نیز استماع نماید کہ خلاصہ زندگانی
و زبہ کامرانی صحبت اشباح انسانی و موافقت اجسام روحانی است۔ تکلیف کہ این معنی
در میان دو برگزیدہ خدا و دو نظر کردہ بارگاہ کبریا متحقق شود۔ ہر آئینہ این معنی با سبب شمول فیض
و عموم فضل خواهد بود و در آن زمان کہ بہ عنایت الہی این آرزو بہ وقوع آمد۔ چون بہت منظور آن
الہی و سرفراز کردہ ہائے خدا بر تحصیل رضائے حق تعالی است نہ استحصال نام و تسلط بر افراد
انام۔ بنا بر این مرکوزہ خاطر حق جو آن است و امید کہ مطلب و مقصد ایشان نیز آن باشد۔ کہ
در یکے کہ حق شناسی و حق طلبی بیشتر باشد آن دیگرے است رضائے خاطر اورا لازم دانستہ۔ در مقام
کمال یک جہتی بودہ از صلاح او در نگذرد و الحال کہ نسبت یگانگی و اتفاق بر عالمیان ظاہر و آشکارا
شدہ است۔ در بارہ اہدای و کمک حکم عراق و خراسان آنچه صلاح دید ما دشما خواهد بود۔ از مکتب
بطون بہ عالم ظہور خواهد آمد و معذرتی کہ در باب قضیہ فرزند شایرخ مرزا قزوقہ کلک بخت نگار شدہ
بود۔ مستحسن خاطر انصاف گزین افتاد۔ الحق کہ مشارایہ بواسطہ خود سالیہا و خود پسند بہا از رگدہ کم
فطرتی و بد معا جہتی منشاء چندین امور نالائق گردیدہ بود کہ ہر کدام از آنها با افرادہ مستعدی آن بودہ کہ
کار او باین درجہ رسیدہ اولاً بواسطہ افوائے بعضی کوتاہ بینان از لوازم اطاعت و مراسم عبودیت
ما سیادتساہل نمود و ثانیاً بآن عظمت دستگاہ کہ قطع نظر از مواد مودت و قرابت کہ میان ما و آن نسبت
دستگاہ واقع است۔ از روئے حالت در نسبت طرف نسبت نئے تواند شد۔ بلے او بانہ پیش آمد
ثالثاً بجد بزرگوار خود کہ چندین حقوق دینی و دنیوی بر ذمہ او داشت آنچنان سلوک نمود۔ ہر تنہی
کہ نسبت با و واقع شد از قسم القائے ربانی و الہام یزدانی بود۔ الحال چون شایرخ مرزا
از خواب غفلت بیدار و از مستی غرور ہشیار شدہ التجا و اعتہام بہ عروہ و ثقائے عاطفت ما نمود۔
غیر از آن کہ بہ تفقدات و تلفات عزایا زنجتم امورے دیگر مخطور نئے گردد و مامول از مراسم
مودت و قرابت آن عظمت دستگاہ نیز آن است۔ کہ از زلات اقام او اخص نمایند و بخت
تشید مبانی بخت و استحکام قواعد مودت افادت و حکمت پناہ زبہ مقربان ہواخواہ و عمدہ
محرمان کار آگاہ حکیم بہام را کہ مخلص راست گفتار و مرید درست کردار است و از ابتدائے
مذمت لازم بساط قرب بودہ دور شی اورا بیچ و جب تجویز نکردہ بودیم۔ ہر سیم رسالت زستانہ
چون در طاعت ما اورا آن نسبت متحقق است کہ مدعیات را بے واسطہ دیگرے بہوقف عرض

سے رساند۔ اگر در مجلس شریف ایشان ہمیں اسلوب مرعی باشد۔ گویا فیما بین مکالمہ سے واسطہ
 خواہد بود و بجهت پرسش و ارفع غفران پناہ رضوان دشتگاه اسکندر خاں اتار اللہ بر پانہ سیادت
 مآب نقابت نصاب میر صدر جہاں را کہ از اعظم سادات کبار واجد القیاسے این دیار است
 مقرر کرده بودیم و بواسطہ بعضے امور درخیز تراخی افتاده بود۔ دریں ولایہ رفاقت حکمت پناہ مشارالیه
 فرستادیم و انمودہ جی از تحف و ہدایا بہ تحویل عمدۃ الخواص محمد علی بموجب تفصیل علیحدہ ارسال نمودیم
 باید کہ بمقتضائے فرمائے تہاد و استخا پو ائمل فرمودہ ہوارہ از طریقین طریق ارسال رسل و تحاف
 تحف سلوک باشد و از فرغانہ طلب داشتن و فرستادن کہوتران پرسی پرواز آمدن حبیب عشقبار
 طائر ذی بال شوق درانتعاش و اہتر از آمدہ۔ استشمام شمام یک جہتی و و داد نمود۔ اگر توجہ بایں
 مشتی پرندہا کہ در نظر اولی از ہوا و لعب بیش شے نماید ولیکن در نظر ثانوی چرخ و بازی آہنہا یا داز
 نسبت شوقی و مناسبت فوقی ارباب و جمید ہد موجب توجہ بیداد سے شود و گرنہ حضرت واجب
 تعدلے بر سرانہ نما ستر آگاہ است کہ اشتغال صوری احمیانہ بہ امثال این امور بر کمال توجہ بیدار جلیبانی
 بیش نیست و بچہ و بال و پرنہا ہری اکتفا شے خاطر حق اندیش نہ امید کہ ہوارہ بار سال شرافت صحائف
 بخت و جلائل رسائل مودتہ تحریر یک سلسلہ اسل افلاص و تاسیس مہانی اختصاص نمایند۔

نامہ بر حرف اختصاص تمام کردہ شد و السلام والا کرام

بہ عبد اللہ خان از یک سپہدار ملک توجہ ان جواب

استشمام گل دستہ بہارستان یکتادلی و یگانگی و استطلاع کارنامہ نگارستان دور بینی و
 فرز انگلی کہ آراستہ نخل بندان بوستان سراسے آشنائی و نگاشتن نقش پوندان نگارخانہ دل افزوی
 و دلگشا ئی اس والاد و دمان نجمہ خاندان گوہر افزائے افسرد اورنگ پردہ کشائے چہرہ دانش و
 فرہنگ صدر نشین ایوان شہریاری چابک خرام چشگاہ سپہداری سپہ سالار نبرد گاہ دلاوری و
 دلیری شہسوار جو لانا گاہ شیر مردی و شیر قد یو کامگار کشور داد گسترے نو آیین نامدار جہاں دانش پردہ
 فزاندہ چراغ خانی فزاندہ پتر کیانی بود۔ در خوشترین ہنگامیکہ کوس نوروزی آوازہ جہاں افزوی
 در گبند نیگون بنا رسانتہ و نیز اعظم عطیہ بخش عالم جی آفتاب جہاں تاب کہ سلطان چہار باش ایام و

قہرمان ہفت اقلیم عناصر و اجرام است۔ سایہ فرجی و فرخندگی بر تارک جزو کل انداختہ بود۔ و بار
 بہاری روح نباتی در کابل نورسان شہرستان آب و گل دمیدہ و ابر آواز سے پائے نور سیدگان
 لشکر بہار را از گردہ شست و شودادہ پیرایہ خوش دلی و خرمی و سرمایہ دلکشانی و شادمانی شد۔ بنیاد
 دوستی از سر نو بلندی گرفت و آئین یکتا دلی تازہ از جندی یافت۔ سخنان دلاویز از دوستی و خویشی
 و یگانگی و نیک اندیشی کہ بخاتمہ عنبریں شمارہ نگارش یافتہ بود وہ کلک گوہرین سلک گزارش
 پذیرفتہ بوضوح پیوست۔ بردل دانش پسند و دیدہ آسمان پیوند کہ گنجینہ راز خداوندی و آئینہ
 چہرہ ہوشمندی است۔ پوشیدہ نخواہد بود کہ این نیازمند درگاہ بے نیاز دریں سی سال کہ از نیردے
 آسمانے بہ تخت کامرانی رسیدہ ہمیشہ پیش دید دانش و پیش آل داشتہ کہ این ہمہ جہانگیر سے دفتر نروانی
 و تیغ گزارسی و کشور کشانی برائے بجا آوردن گیر و و ابر شہانے و سرکردن کار و بار پاسبانے است
 نہ گرد آوردن گنجہائے زر و سیم و آراستن تخت و دیہیم و پابگل ماندن در خواہشہائے ناپائدار
 و سرفروہدن در گریبان آرزو ہائے ناستوار۔ چنانچہ ہمیشہ باد دست و دشمن و خویش و بیگانہ
 جز نیکی و نیک خواہی چیز سے دیگر بدل نبودہ و ہموارہ آسودگی جہانیاں از خورد و بزرگ و ہربانی بامردم
 روزگار از نزدیک و دور کوشش سے نمود۔ خدا آگاہ است کہ پاک ساختن چہار دانگ ہندستان
 و خس و خاشاک رفتن ازیں بوستان کہ از سہ پہلو بدر یا سے شور پیوستہ است از سر خود خواہی
 و خود کامی نبودہ و پیش نہاد آرزو و جہ نوازش خاکساران و گزارش شنگاران شدہ و
 ازیں نیت ہر سو کہ رو آورده کار ہائے دشوار باسانی کشایش یافتہ و چہرہ آرزو از پردہ امید
 بخوبی نمائش پذیرفتہ ہر گاہ کہ شیوہ فرخندہ مابادیکہ بندہ ہائے خدا چنین باشد۔ باں والا دو دمان
 کہ زبرگ باریانتگان در گاہ خداوندی اند و بایں معنی پیوند دوستی قدیمی و خویشی تزد و یکے
 در میان باشد ہر ہوشمندان خردہ میں ہویدا است کہ یکے ازینہا در یگانگی و یک دلی بسند است۔
 ہر گاہ این ہمہ یکجہ شدہ باشد پیدا است کہ چیز یگانگی در میان نخواہد بود این یگانگی و یک دلی
 سرمایہ آبادانی جہاں و پیوند جہانیاں خواہد شد و آنکہ در دیر فرستادن نامہ ہائے گرامی و عدم
 اظہار لوازم دوستی ایمانے از مواعظ عزیزہ رفتہ بود۔ ہچنان در پردہ کتمان پوشیدہ و پنهان ماند
 چہ دل نگرانی ایشان از دشمنان و گیر و دار نبرد یا سرکشان روزگار چوں بریں خواہد داشت
 و گفتگو سے چندے از سخن سازان بیباک و تہ کاران کج نہاد۔ نظم

بجز دے چند ز خود بے خبر
 عیب پسندند بد غم ہنر

دود شوند اربد ما غنی رسند باد شوند از پیر انخی رسند

که از تیرگی دروں و کوتاهی دریافت دریں جا ساخته بودند و گروہی از سادہ دلائل مسیحیان را
 روگردان کرده - سخنان ناشائسته بفرآکب این کس بستہ اند خود چه گنجائش این معنی داشته
 باشد چه دروغ بے فروغ این گروہ بے سرانجام بر مردی که اندک پر تو دریافت دارند
 پیدا است آن والا دودمان کہ برگزیدہ در گاہ خداوندی اند و در اندیشی و باریک بینی ایشان
 بر ہمہ روشن چه گنجائش داشته باشد کہ گوش ہوش بریں سخنان ناسزا انداختہ از نامہ و پیغام دوستی
 باز ایستند و اگر چند سے از رانندہ ہائے در گاہ و در ماندہ ہائے گمراہ از ہندوستان آزرودہ دل
 رفتہ باشند و براہ سالوسی در آمدہ دروغ را راست دانمودہ خواہند کہ راہ سخن یا بند و خواہش
 و پی زونی کنند و براں شوند کہ گروہی برداسن دوستی نشیند و سر چہمہ یگانگی بجا شاک بیگانگی اپنا
 شود - سزاوار دوستی آن بود کہ ایلیچیان دانا فرستادہ مغز سخن سے شگافتند - و از نہ کار آگاہ سے
 شدند - فہما سخواسے باشد اگر بوسے از سخنان دور از کار سے یافتند - روش دوستی آن بود کہ دانش
 بنجیدہ را فرستادہ از چگونگی آن سے پر سیدند - بار سے گذشت آسچہ گذشت اکنون چوں لالیہ زار
 دوستی بتازگی خرم دسر بنز شدہ دل بغیش براں شد کہ اندک سے سر گذشتہائے پیشین نگاشتہ قاتم
 راز سازد - پوشیدہ نما ند کہ از نیرین کتاب و سنت بر ماحت ضمیر آگاہاں تافتہ و بہ شہادت
 نظر دقیق و اشارت ارباب کشف و تحقیق اعتقاد یافتہ و بالبعد با تفاق اہل ملل و سخن مقرر شدہ
 آن ست کہ عمدہ در موجبات شرف رتبت و رفعت منزلت نوع گرامی انسان کہ مشائش
 اقبالش بہ توفیق و یقین فضلنا ہم علی اکثر من خلقنا مزین است - گوہر شب چراغ عقل است کہ
 شناخت خداوندی با و وابستہ است و دریافت کار گاہ آفرینش با و باز پیوستہ و با تفاق اصحاب
 نقل و ارباب عقل نورانیت این گوہر شب تاب را بادشاہان بزرگ منش و شہنشاہان والا
 نژاد از ہمہ روشن تر دارند و دانشوری تا جداران بخت بلند و بختیاران دانش پسند از ہمہ بیشتر
 است - چہ ہر گاہ کہ در کار فائز آفرینش ہر کس را فرا خور احتیاج و استعداد دانش سے دادہ
 باشد ہر آئینہ این طائفہ علیہ بزید ہم و ذکا موصوف خواہند بود - اکنون کہ دانش پناہ و بنیش
 دستگاہ مولانا مرزا جان سرآمد دانشمندان نامدار و یگانہ اوستادان روزگار و از اکابر
 علمائے دین و اعظم اصحاب یقین است - ہر چند بادشاہان دانشور را ہم نشینی باین نوع مردم
 سے باید - اما پیدا است جائیکہ خود دور بین و دانش خدا آفرین آن عظمت دستگاہ خواہد

رسید۔ ہم افادت پناہ مذکور یاد بخور اہد رسید و چوں بر فطرت صاحبان این دریکتا لازم
است کہ این یا قوت بے بہا و فیروزہ خاتم کبریٰ را معطل نگذارند و ہموارہ در سالک
مماش و معاد استعانت و استمداد از و طلبند خصوصاً در وقت صحبت با خواندہ ہائے
سیاہ دل و سیاہ کاران تیر و درون کہ از برائے خواہش جاہ و زبردستی و خودی و خود پرستی
چشم بر کاغذ دوختہ اند۔ و فرمایند آسمانی و نامہ جاودانی را کہ فرستادہ خدا و رسانیدہ پیغمبر
است۔ از شاہرہ گردانیدہ بر نگاہ دیگر و امی نمایند و بجملاست خصوصاً رات و ایام و تسبیح
نمودہ سے خواہند۔ کہ در فرمانروائی و کارگزاری شریک پادشاہی باشند ازین رہگذر دل
دانش گزین ہموارہ در تحصیل مرفیات الہی سے باشد۔ چوں اختلافات بسیار در ہر باب بسبب
ہمایون سے رسد۔ در مطالب علمی و عملی طلب دلائل و براہین سے نماید و ہموارہ اشکاف
عوامض مسائل دین و تنقیح مقاصد مجتہدین مستنبط عقائد سلف و ماخذ اقاویل خلف و تخصیص موارد
خلاف و تصفیح مواقع اختلاف و نشاء خلافی کہ درین یک ہزار سال میان علمائے امت متنازع
فیہ بود۔ چنانچہ کتب متداولہ بیوطر بر تفصیل آں مشتمل است۔ سے نماید و در مباحثی احوال
گفتگو سے این معنی باعث بے رونقی و کساد بازی ناوانان کہ بہ تلبیس و تزویر و رباہیں
ارباب و دانش در آمدہ اعتبار تمام پیدا کردہ بودند سے شود و بموجب پیش آمدن جمعی
از ارباب دانش و اعتبار گرفتن آنہا کہ بواسطہ بد نفسی طائفہ اولی در زوایا سے محمول
بودند سے گرد و این ناوانان و انانما بموجب قبح سریت و سوء سیرت خود سر شدہ و از طریق
گشتہ بچنے مقدمات نالائق را شہرت دادہ موجب مزید اعوان سے چند سے از امرائے بنگالہ
کہ در اقصائے ممالک شرقیہ ہندوستان تعین بودند و بموجب بدظننی و کم نظری ارادہ یعنی
جوہر و مایع ایشالی را فاسد و مہلشت و بدلتے دیدہ از درخانہ دور بودہ دست آویزی
برائے نہ آمدن درخانہ و باغی شدن سے خواستہ اند سے شوند۔ چنانچہ این بے سعادتان
گاہ سے نسبت ادعائی الوہیت و گاہ سے نسبت دعوی نبوت ہائیں جانب نمودہ خود را اور
گر داب بلا و موج خیز طونان عنازوہ رسوائے خاص و عام شدند و خاک مذلت و گرد
خجالت بر فرق روزگار خود انداختہ۔ بذر ابوار شتافتند۔ فی الواقع ساحت قدس مساحت
جناب کبریائے الہی را باخس و فاشاک امکان چہ نسبت دور، سراپردہ عصمت نبوت
پاستے ہندان مقال ہوا و ہوس را چہ نسبت باعث تعجب سے شود مجاہس ارباب دولت

کہ از تائید یافتگان الہی اندامثال این مقدمات برسبیل احتمال ہم چرا بگذرد و سفیہاں بے
صرفہ گورا پر اسے چہ اجازت این مقدمات باشد۔ حق تعالیٰ شاید است کہ چوں ہمگی بہت
مصرف بر تحصیل رفعت الہی است از سخنان مذکورہ ارباب نفاق عبارے در مشرب عذبا
خاطر راہ نئے یافت چہ ہر گاہ حضرت واجب تعالیٰ اندوست طبع کوتہ دستاں کم بین غلام
نشدہ باشد و حضرات انبیا از سرزنش بے خرداں بد آیین نجات نیافتہ باشند۔ سائہ بندہ ٹٹے
خدا را از آل چہ اندیشہ و از بدنامی چہ ملاحظہ۔ الحمد للہ واللہ کہ ہمیشہ پیش دید دانش پیش
فرمودہ خدا و پیغمبر او بود و روز افزونی بخت ہمایوں گواہ حال بس است۔ اللہ تعالیٰ ہنگام
را در مریضات خود را سنج دم و ثابت قدم و اراد و چوں ہمگی بہت سلاطین عدالت انما آتی
ست کہ در رفعت خالق و آسودگی خلایق بودہ بنوعے سلوک نمایند کہ خلق خدا از آسیب آریا
شرارت در امن بودہ در لوازم عبادت الہی و مراسم معاش خیر خواہی خود فارغ البالی باشند بنا بر آن
مخص از برائے رفعت کاثر رعایا و عامرہ بر آیا کہ بدائع و دایع الہی اند۔ دریں سنی سال در پاک کردن
زمین ہندوستان چنداں کوشش بجا آورده کہ جاہائے دشوار از چندیں را جہاد بر فرما نروا و سرکشان ناز
بدست آمد و ہمگی سرا انجام آں بدانگونہ کہ بایستی شد چنانچہ تھانہائے ہندو ایں بدکیش خانقاہ درویشاں
خدا اندیش گردیدہ و بجائے آواز نا توس بت پرستان بانگ نماز بلندی گرفت و ہمہ کار ہائے ایں جا
چنانچہ دل سے خواست۔ ہچناں شد و از روشے خواہش سامان و سرا انجام پذیرفت و ہمہ سرداران و
گردن کشاں مکر بندگی بر میان جان بستہ و گوشوارہ فرما بنرداری و دگوش فروتنی کشیدہ بہ لشکر فیروزی
اثر درآمدند و ایں ہمہ مردم گونا گول را با ہم پیوند دست و او ما نیز سر نیاز بر زمین خاکساری و تارک
امید بدد گاہ خداوند گاری نہادہ بوستان آرزوئے ایں مردم را بہ سر شپہ و او دوش سر سبز و شاداب ساختیم
و پیش نہاد خاطر آں بود کہ چوں ایں کار و بار سامان و سرا انجام یا بد شوریدہ بختاں قرنگ کہ در وریا کے
شور درآمدہ سر بشورا انگیزی بر آورده اند و سنگ راہ دریا نوردان بہفت کشور شدہ سہا بر زائران حرمین
شریفین زاد ہما اللہ شرفاً آزار بسیار سے ہمانند۔ خود یورش نمودہ آں راہ را ازین خار و خاشاک پاک
سازیم۔ لیکن چوں شنیدہ سے شو کہ او باش قزلباش از جاہد عقیدت و اخلاص بیرون آمدہ ہو الی
خوبے او بیہا کردہ اند۔ بخاطر حق جئی سے رسد۔ کہ یکے از فرزندگان کاسکار را ہداں جانب تعیین
فرمایم۔ قطع نظر از آنکہ از شاہراہ سنت و جماعت انحراف دارند۔ رعایت خاندان نبوت پر دست
ہست مالازم است۔ علی الخصوص کہ حقوق اسلاف سابقہ در میان باشد و تا خاطر ازیں رہگذر جمع نشود۔

تہضت بجائے دیگر نکلیم و الحال کہ سلطانِ روم ہجوید و پدر بزرگوار خود زکریا سلم بکن انکا مشد
نظر بر نصف سورہی والی عراق انداختہ بدعات افواج فرستادہ اند و مسوع سے شود کہ والی عراق سلطان
علی قلی ہمدان ادغلی را بہ جہت طلب کمک بایں جانب فرستادہ اند سجا طر چناں سے رسد کہ عنان
عزیمت بصوب عراق و خراسان منطف سازیم و اعلائے اعلام امداد و اعانت بروچہ اتم و احسن ہنہائیم
و در دل چناں سے گذرد کہ چوں آئین یگانگی و یک دلی باں والا دودمان ساہاست کہ ہست و تجدید مراسم
حجت و لوازم قرابت از فرستادن مکتوب حجت اسوب بہ مصوب سیادت پناہ سعادت دستگاہ میر قریش
استحکام یافتہ است سے خواہم کہ چوں نزدیک خراسان رسیدہ شود آں والا دودمان نیز از آنجا از راہ دوستی
آمدہ۔ در آں سر زمین سپہ آئین بیدار گرامی شاد کام سازند و بگنت و شغور دلاویز بردہ کشتے چہرہ یگانگی
گرداند امید کہ سخنان خدا دانی دراز ہائے پنہانی کہ در دل ما جا گرفتہ یک گفتہ شود و آنچه از دور بینی
و خدا پرستی در دل آں والا دودمان پر تو انداختہ باشد۔ شنیدہ آید۔ خوش فرخندہ حالی کہ این چنین دو
بزرگزیدہ خدا برائے خدا تراہم آمدہ۔ زبان راز بکشائند و سخنان و لنواز باہم بگویند و چوں مشید بر
سرفراز کردہ ہائے خدا خواہش بر آوردن نام بلند و سر نلوژی نمودن بر بندہ ہائے دیگر نیست۔ دل چناں
سے خواہد و امید کہ ایساں ہم چنین سے خواستہ باشند کہ در ہر یکے کہ خدا شناسی و خدا اندیشی بیشتر باشد
آں دیگر سے پیروی و دلجوئی او خواہد و در یک دلی و یک روئی او فرو گذاشت بنماید و الحال کہ نسبت
یگانگی و اتفاق بر عالمیال ظاہر شدہ و در بارہ امداد و کمک اہل عراق خراسان موافق صلاح دید
آں شہت دستگاہ بہ عمل خواہد آمد دیگر آنچه از فرزند شاہ رخ مرزا نوشتہ اند۔ بسیار خوب نوشتہ اند۔
سخن آنست کہ از آنجا کہ خورد سالیہا و خود پسند بہائے او بود۔ بایں ہمہ کرتاہ بینی ہنشینان بدداشت
مرزادار چندین ناشائستگی شدہ بود کہ ہر کدام از آنہا بایں پایہ سے رساند۔ چہ ازاں بے پرواہیہا کہ
از بندگی ما کردہ و چہ ازاں گستاخیا کہ باں والا دودمان نمودہ ہر چند از دوستی و خیریشی کہ بجا دارند۔ چشم
پوشیدہ شود۔ اورا چہ پایہ آں بود کہ بے ادبانہ پیش آید و چہ از بداندیشیا کہ بہ پدر کلاں بزرگ و
از خود نمودہ۔ ہر چہ باور مید از خدا رسید و بیگمان شائستہ این ہمہ آوارگیہا بود۔ اکنون چوں شاہ رخ
مرزا از خواب پریشان بیدار شدہ و از سرگرائی مستی ہنہا رگشتہ ہاں جانب رسیدہ است
ہر ہر بانی نمودن و از کار ہائے او فراموش کردن چیز سے دیگر و در دل نئے گذرد۔ و امید
از دوستی و خویشی آں والا دودمان نیز چناں ست کہ از گستاخی او چشم پوشند و بہ جہت تشدید
مبانی حجت و استحکام ہمام کہ مخلص راست گفتار و درید درست کردار است و از ابتدائے

ملازمت ملازم بساط قریب بودہ دوسری اور پہلی وجہ تجویز نمکر وہ بودیم۔ ہمیں
رسالت فرستادیم۔ چوں در ملازمت ما اور آں نسبت متحقق است کہ دعایات را بے واسطہ دیگر سے
بموقف عرض سے رساند۔ اگر در مجلس شریف ایشان ہم جنیں اسلوب مرعی باشد گو یا مکالمہ فیما بین
بے واسطہ خواهد بود۔ بجهت پرستش واقفہ غفران پناہ رضوان دستگاہ اسکندر خاں اتارا اللہ پرمانہ
سیادت مآب نقابت نصاب صدر جہاں را کہ از اعظم سادات کبار و اجده القیاسے این دیار
ست مقرر کردہ بودیم و بواسطہ بعضے امور در چیز تراخی افتادہ بود۔ درینولا بر فاقیت حکمت پناہ
مشاریہ فرستادیم و انموزجی از سو فاقیت بتحویل عمدۃ الخواص خواجہ محمد علی بموجب تفصیل علیحدہ
ارسال نمودیم۔ ترقب آنکہ بمقتضای عزائے تہا و دستاخواہ عمل فرمود ہوا رہ از طرفین ارسال
رسل و اتخاف تحف مملوک باشد۔ دیگر از فرستادن کبوتران پرسی پرواز و آمدن حبیب
عشقا ز شہر مرغان شوق در جنبش آمد و گلزار خواہش گلگل شکفت۔ اگر چہ بہ حسب نمود جز
بازی بیش نمی نماید۔ اما در معنی یاد از مواجیدار باب ذوق سے وید معینہ اشتغال صوری
باین مشتی پرندہ چوں بدیدہ خوردہ بین باز سے نگرد۔ جز پردہ بر چہرہ راز نیست و برہیں بال
و پر چشم امید باز نہ امید کہ ہوا رہ ہمیں آئین بنامہ و پیغام خوش دل و شاد کام سے ساختہ
باشند۔

بیت

چوں قلم آمد بلفظ شاد کام ختم شدہ خط رحمت و السلام

خطاب حضرت شاہنشاہی بہ شاہ عباس تخت نشین کشور ایران

ستائش و نیایش عقبہ کبریائے احدیت جل جلالہ و تقدس اسماء بہ شاہ ایست کہ اگر
جمع نقاط حقول و جداول ہوم با جنود مددکات و عساکر علوم فراہم آیند از عمدہ حریفے ازانی
کتاب یا پر توی ازال آفتاب نتوانند بر آمد۔ اگر چہ در دیدہ تحقیق جمیع ذرات کونات سرچشمہ
حمد ایزدی اند کہ از زبان بے زبانی بر آمدہ نشہ لبان و تفسیر زبانان بیدائے ناپیدائے کنارجہ حقیقی را
تر زبان و میراب دارند۔ پس ہماں بہتر کہ کند اندیش از کنگرہ جلال حمدیت کہ جاہائے پائے
آویختہ اوست کوتاہ داشته در جلائل نعوت گروہ قدسی شکوہ حضرت انبیاء و رس علی نبینا و علیہم
التحیۃ والسلام در آمدہ اولاً شرائف حالات و ثانیاً نبائل عطیات کہ چہ پر اتام را از گریوہ

صلالت و عترایت بشاہراہ عنایت و ہدایت آوردہ اند۔ بر منابر بتیان ادا نمودہ شرح
 معالی احوال و مکارم اخلاق طائفہ مقدسہ اہل بیت کہ رازداران اسرار کبریا و پردہ کشایان
 سر اثر انبیاء اند۔ بر ان افزودہ از ذرہ عزت استعدائے رحمتی تازہ بایکد۔ لیکن چہلی بدیدہ
 انصاف ملاحظہ سے کنند۔ مدارج این مظاہر کوئی والہی و معالی این مجامع انفسی و آفاقی را کہ
 مستہلک در حقیقت حق و فانی در بقائے مطلق اند۔ ظل محابد کبریائے خداوندی و پرتو صفات علیا
 ایزدی سے باید شائستہ آنست کہ ازاں داعیہ نیروست باز داشتہ تکتہ چند از مقاصد متعارفہ ارباب
 دانش و پیش کہ بموجب حکمت عملی انتظام سلسلہ امکانی بآں منوط است۔ در ویجاہہ اظہار نہد کہ
 ہر آئینہ درین صورت روان گرم روان مسالک دین و سیراب ولان متاہل یقین کہ اردائے جداول
 ظہور و بطون پیش نہاد ہمت قدسی اساس داشتہ اند۔ باین دست آویز نیاز مستفیض سعادت خائ
 سے گرد۔ المنتہ لعل تعالیٰ و تقدس کہ مشاہدہ صفوت فائزہ گرامی کہ بمعہوب یادگار سلطان چین
 شالو مرسل شدہ بود۔ در اوسط ایام بہار و مناظر اعتدالی لیل و نہار را ہتر از بخش باطن ہر آگین
 شد و باو طرب آمیز شقایق و ریاحین در دماغ روزگار چھیدہ بود۔ کہ این گلدستہ محبت و ولایت
 رسان مشام یگانگی گشت و آنچه در توقف تسلیر تماشیل غلت و داد رقم پذیر کلک ظہور شدہ
 بود بغایت در موقع خود جلوه استخوان داد۔ فی الواقع رواج بط معنوی چنان اقتضائے کرد۔ کہ این
 ہمہ دیر نکشد۔ لیکن از عوار و وار و سمع شدہ باشد کہ چگونہ مشاغل عظیم و محاربات توہم با
 سلاطین ممالک ہندوستان و اساطین این مرز بوم کہ مساحان جداول آسمانی چہار دانگ ہفت
 اقلیم گفتہ اند۔ اتفاق افتادہ بود۔ درین مدت مدیدہ این سواد اعظم باہمہ وسعت و وسعت کہ در میان
 چندین رایان خود راستے و فرمانروایان سپہ آراستے انقسام یافتہ بود و ہموارہ بر سر تورد و تجربہ
 باعث تفرقہ خواطر خلق باللہ سے شدند۔ بہ نیروئے توفیقات آسمانی بہ تسخیر اولیائے دولت
 قاہرہ در آمدہ از گریوہ ہند و کوتاہ تا اقصائے دریائے شور از سہ طرف جمع سرکشان و گردن
 فرازاں و فرماں رواہان زبردست و راہہ ہا و رایان بدست و افغانان کوہ نشین کوتاہ بین
 و بلوچان بادپیماستے باد یہ گزمین و سائر قلعہ نشینان و زمینداران شمولاً و استقلالاً و ظل اطاعت
 و انقیاد در آمدند و در التیام صدور ایٹلاف تلوپ بلقعات انام شرائف سامعی مبذول شد و بمیان
 توفیقات غیبی آنچه در پیشگاہ ضمیر حق گزین سے تافت۔ بروہ اتم ظہور داد و اکنوں کہ صوبہ پنجاب مستقر
 رایات منصورہ شدہ کنوں خاطر حقیقت مناظر بود کہ یکے از طرز دانان بساط عزت روانہ شود۔

دریں اثنا بھی چند سانح شد اعظم آنها استخلاص عموم رعایا و کافہ سکنہ ولایت دہلی پر کثیر از آباد
 فتنہ متسلطہ او باش بود۔ با وجود غایت استحکام و انسداد طرق و ارتفاع جبال و تراکم اشجار و درخت
 کریوہ و مناک کہ عبور مواکب ادہام بے از تکاب مصاعب از اسخا صعب تواند بود با استیثاق
 عرودہ توفیقات الہی و استمداد ارواح طیبہ حضرات ائمہ معصومین سلام اللہ علیہم اجمعین بآئین
 شکر ف حکم پروردگار عالیہ فرمودہ شد۔ چند ہزار خارا تراش چابک دست منزل بمنزل پیش
 سے رفتند و در قلع اجمار و قلع اشجار پر طوی نمودہ در تفتیح و توسیع طرق و مسالک سے کوشیدند۔ چنانچہ
 در اندک فرصتی آن ولایت و لگشا مفتوح شد و عموم رعایا از الویۃ سعادت استقلال نمودند و چوں
 آن عشرت آباد کہ مدورج جمہور نظارگیان حسن پسند است۔ از عنایات مجددہ الہی بودہ خود نیز در گل
 گل زمین رسیدہ سجدات شکر پروردگار بجا آوردیم و تائبہ کوستان تبت سپر کردہ از راہ ولایت
 چلے و دستور کہ راہیست در نہایت صعوبت عبور نمودہ عرصہ کابل و فخرین نیم عساگر انہال شدہ۔
 و تنبیہ افغانان سہار سیرت و قطع سیرت کہ در ولایت سواد بچور و پیراہ و نکش سنگ راہ
 مترددان توران سے بودند۔ و تادیب بلوچان بد نہاد و دیگر صحرا نشینان بہائم طبیعت ثعالب مذہبت
 کہ خار راہ مسافران ایران سے شدند۔ نیز بطریق استظرا و روسی داد واصل در توقف بعد از
 سنوح واقعہ ناگزیر حضرت شاہ علیین مکان انار اللہ بر پادشاہ عدم انضباط احوال ایران و ہرزح مزاج
 آل دیار بود کہ بقضائے سجانی وقوع یافت۔ درینو لاکہ ایچی غلبہ پیغام رسید۔ معلوم شد کہ آن اختلال
 روسے در کمی نہاد۔ ہر آئینہ از اجتماع این خبر خاطر نگران روبا طینان آورد و در باطن حقیقت تاسیس سے
 ریخت کہ دریں وقت محض پر سپیدن شایان آئین ہرذت و فتوت نہا شد دریں هنگام چہاں پیش
 بظہور رسید کہ ہرگز نہ کمک و امداد کہ مطلوب باشد بوقوع آید۔ لیکن چوں ہم قند ہار در میان بود
 مرزایان آنجا در لوازم مساونت و معاہدت آن دو دمان عالی محاسل و تقاعد سے نمودند۔ و در
 مواقع حوادث و مکارہ کہ محل استظلال عیار جوہر و فاق است۔ قطعاً آثار یک جہتی و یگانگی
 بظہور نیارودہ اند و نیز بمان ارفع ماک موطن صاحبان ناز و نعم است۔ توسل شایستہ بہ تقدیم
 نئے رسانیدند۔ مخطور حواشی باطن بود کہ اولاً قند حار را بکسان خود بسیاریم و مرزایان اگر نشہ
 دولت روز افزون تداختہ باشند و از ما جراثے موالف ایام نادم گشتہ اعانت و خدمت آل
 جانشین نقادہ طیبین و ظاہرین را ملتزم شوند۔ دریں صورت افواج قاہرہ بایشاں بودہ۔ ہرگز نہ
 امدادی کہ مرکوز خاطر آل قرۃ العین باشد بجا آورند۔ لیکن چوں مرزایان از منتہان این خاندان

قدسی بودند بے آنکه استفسار شود۔ فرستادن پیش منصورہ در نظر عوام کوتاه بین مشتبہ بعدم ارتباط سے شد اذیں ارادہ منصرف گشت۔ دریں اثنا درستم مرزا درود سعادت نمود و صوبہ ملتان کہ بہ چندیں مرتبہ زیادہ از قندھار بود باو اختصاص یافت و مظفر حسین مرزا شمول عوالمطرد البطر اشنیدہ والدہ و سپرکمال خود را اینجا فرستادہ عزیمت آمدن دارد و بعد از آمدن او عساکر فیروز مندور قندھار بودہ بہرگونہ امداد و معاضدت باستانی خواهد نمود و چون در آئین سلطنت و کیش مردت اتفاق مقدم بر اختلاف و صلح اصلح از تربست علی الخصوص نیت حق طوبیت ناکہ از مبادی انکشاف صحیح شعور تا این زمان ہموارہ اختلاف مذاہب و افتراق مشارب منظور نہ داشتہ و طبقات ازم را عباد اللہ دانستہ در انتظام احوال عموم غلائق کوشش نمودہ ایم و برکات این نیت علیا کہ مقتضای عظمت عظمیٰ مرۃ بعد آخری مشاہد و ملحوظ گشتہ۔ درینولکہ ممالک پنجاب تخیم عساکر عزوجل گشت۔ مگر عازم جازم شدہ بود کہ انتہایں الویثہ عالیہ بجانب ماہرا و انہر کہ بلکہ موروثی است۔ اتفاق افتد تا ہم آں بلاد در تصرف ماویا سٹے دولت در آید۔ و ہم معاونت فاندان نبوت بطرز دلخواہ سمیت ظہور یابد۔ دریں اثنا بتواتر و توالی ابہت پناہ و شوکت و ایالت دستگاہ عبداللہ خاں و الی توران مکاتبات محبت طراز کہ مذکر قرابت سابق و مہمد محبت لاحق باشد۔ بوساطت ایلیچیاں کاروان فرستادہ محرک سلسلہ صلح و صلاح و موسس مہانے رداد۔ وہ فاق گشت۔ چوں در جنگ زدن باکے کہ در صلح زند در ناموس اکبر شریعت غرا و شطاس اعظم عقل بیضانا پسندیدہ و ناسنجیدہ است۔ خاطر اذیں اندیشہ باز آورده شد و عزیز تر آنکہ ہنوز از داروان آنصوب اخبار تدارک اختلال ایران و ایرانیان کہ موجب اطمینان تمام گردو شدہ زندہ سنے شود و قرار دہ خاطر دولت اساس آں صفوت نژاد انکشاف صریح سنے یابد۔ یا مول آنکہ خاطر ہرگزین مارا متوجہ ہرگز نہ مطلب و مقصد خود دانستہ و طریق و آئین مراسلات را سلوک دانستہ حقایق احوال یومیہ را ابلاغ نمایند و امروز کہ ایران زمین از دانا یان کار دیدہ و عاقبت بین بیا ر کم شدہ است۔ آں نقادہ اصلاح کرام را در انتظام ملک و التیام احوال جمہور انام جہد بلیغ باید نمود و در ہر کار سے مراتب حوم و مال اندیشی بکار باید برود بہ تسویلات ارباب بعض و اکاذیب سخن آرایان مفید خاطر خود را مشوش نہ ساخت و بردباری و انماص نظر از زلات اقدام ملازمان موروثی و بندگان جدید سے شیمہ کریمہ

تو نموده از باب انخلاص را پیش باید آورد و اصحاب نفاق را بنور مهرانی زنگ زادی ظلمت
 شد و در قتل آدمی دهم بنیان ربانی احتیاط تمام به تقدیم رسانید که بسیار دوستان چنانی
 بجله سازی دشمنان خود کام از بساط قرب دور شده خونابه اجل نوشیده اند و بسا دشمنان
 دوست نما لباس عقیدت پوشیده در تخریب اساس دولت کوشیده اند - در مراقبه ضمائم و سرانجام
 این مردم توجه موفور میزول باید داشت و دولت مستعار این نشاء فانی را بر فضیلت
 الهی معاند و معاون گردانید و طبقات مخلوق را که بدایع و وایع و خزان این ایزدی
 اند - به نظر اشفاق منظور داشته در تالیف ثلوب کوشش فرمود و رحمت عامه
 الهی را شامل حال جمیع ملل و نحل دانسته به سعی هر چه تمام تر خود را به گلشن همیشه بهار
 صلح کل در آورده همواره نصب العین مهاله دولت افزائی خود باید داشت که ایند توانا بر خلائق
 مختلف المشارب ملون الاحوال و رفیض کشوده پرورش می نماید - پس بر دست همت و التماس
 سلاطین که ظلال ربوبیت اند لازم است که این طرز را از دست ندهند که داوار جهان آفرین
 این گروه عالی را برائے انتظام نشاء ظاهری و پاسبانی جمهور عالم آورده است که نگاهبانی عرض
 و ناموس طبقات انام نمایند از آدمی زاده در کار دنیا که گذران و ناپا نثار است - دیده و دانسته خطا
 نگزیند و در کار دین و مذمب که باقی و مستدام است - چگونه تساهل نماید پس حال هر طائفه از دوستی
 بیرون نیست یا حتی بجانب اوست - در این صورت خود مسترشدان انصاف مندر اجز تبعیت گزیر
 نتواند بود و اگر در اختیار روش خاص سهوس و خطائے رفته است و یا بنجاره بیامی نادانی است
 محل ترحم و شفقت است نه جائے شورش و سرزنش و در فراخی حوصله در اهتمام باید زد -
 که بمیان آل و سعیت صورت و معنی و فحمت عمر و دولت پرده کشاست و از نتایج این شیء
 دولت افزائی است که در هنگام کم فرصتی و استیلائے قوت غضبی دوستان با شقیاء دشمنان
 پائمال نشوند و دشمنان دوست نما را در آسائے مکر و فریب نماند و در پاس قول خود برسد سعی
 باید نشست که ستون بنیان فرماں روا نیست و تحمل و بردباری را مصاحب دانی خود گزیند که
 اساس دولت پائدار در ضمن این منظومست بر ضمیر پذیر مخفی نماند که اراده چنان بود که یکی از مختصان
 حریم عزت را مصحوب یا دگار سلطان فرستاده شود تا ادضاع ایران از قرار واقع دیده بعرض
 مقدس رساند و درین اثنا در ولایت کشمیر جمعی از شور بختال طغی و طغیان ورزیدند و ما جره ما
 معدودی از ملتزمان رکاب سعادت اعتماسم در شکار گاه بودیم که این خبر رسید با شاره ملهم